

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ У НИШУ

Примљено:	6. 7. 2017.		
Ори. јед.	Број	Датум	Бројност

NASTAVNO-NAUČNOM VEĆU
FILOZOFSKOG FAKULTETA
UNIVERZITETA U NIŠU

Odlukom Nastavno-naučnog veća Filozofskog fakulteta imenovana sam za recenzenta rukopisa monografije pod naslovom *Odnosi moći/fantastična podučavanja: dete, detinjstvo, engleska fantastika za decu i didaktiku* Danijele Petković, docenta Filozofskog fakulteta u Nišu. Nakon analize rukopisa, zadovoljstvo mi je da podnesem sledeću

RECENZIJU

Knjiga pod naslovom *Odnosi moći/fantastična podučavanja: dete, detinjstvo, engleska fantastika za decu i didaktiku* nastala je na temelju doktorske disertacije pod nazivom *Fantastika i njeni didaktički aspekti u engleskom romanu za mlade* odbranjene 2014.god. na Departmanu za anglistiku Filozofskog fakulteta Univerziteta u Nišu. Knjiga je napisana srpskom književnom jeziku, latiničnim pismom, i predstavlja rezultat izuzetno obimnog temeljno sprovedenog istraživanja u oblasti izučavanja anglofone književnosti, kao i savremenih književno-kritičkih teorija i teorija kulture.

U uvodnom poglavlju, Danijela Petković precizno i sadržajno iznosi predmet i cilj istraživanja: namera je da se kritički preispita odnos između (fantastične) književnosti za decu, sa jedne strane, i procesa formiranja moralne svesti i ideološke edukacije mladih ljudi, sa druge strane. Kao predmet analize uzima se engleski roman za decu i mlade: serijal *Hari Potter* Džane Ketlin Rouling i trilogija *Njegova mračna tkanja* Filipa Pulmana. U tom smislu, ova monografija predstavlja dobar primer interdisciplinarnog istraživanja onoga što M. Fuko naziva "genealogijom sadašnjosti" - objektivna i kritička, ali i istorijska i kontekstualizovana pristup fenomenima "detinjstva" i "fantastične književnosti za decu". Otuda ne čudi opredeljenje autorke da svoje istraživanje temelji na tezi francuskog filozofa Mišela Fukoa da "praktikovanje moći neprestano stvara znanje i, obrnuto, znanje stalno izaziva efekte moći". "Književnost za decu", "dete" i "didaktika" se posmatraju, pre svega, mada ne i isključivo, u kontekstu moći i znanja koji neizbežno proizvode i regulišu subjekte, dok se "moć" prvenstveno odnosi na fizičku, zakonodavnu, ekonomsku, političku i kulturnu moć određenih pojedinaca i klasa nad onima koje određuju/diskurzivno proizvode kao "druge".

Naredna tematska celina koja se sastoji od četiri poglavlja podeljenih na veći broj potpoglavlja, prati istoriju diskurzivnog proizvođenja deteta u odnosu na pojam odraslosti/zrelosti. Danijela Petković se opredeljuje za konstrukcionista pristup "detetu"

i "detinjstvu" i prati diskuzivno stvaranje ovih kategorija u poslednja tri veka engleske kulture, na tragu teoretičara Filipa Arijesa, Endru O'Malija, Ljudmile Jordanove i Džejsma Kinkeja. Diskurzivno proizvođenje ovih kategorija posmatra se na najširem planu kao izraz centralizovane moći koji služi dominantnim kulturnim i klasnim ciljevima, što se onda prati u posebnim pododeljcima od osamnaestog do dvadesetog veka, u najvažnijim tekstovima koji se tiču deteta, ali i u materijalnoj kulturi detinjstva. Iako vek "smrti detinjstva" kao koncepta (Nil Postman), dvadeseti vek nastavlja sa kulturnim fokusiranjem na "dete" i "detinjstvo":njega karakteriše nezapamćena produkcija fantastičnih serijala i romana za decu, uključujući i uticajne serijale i romane koji sačinjavaju korpus. U ovim književnim delima se prepoznatljiva sredstva književne fantastike koriste da bi se prenele one lekcije koje su uglavnom, ali ne uvek, u skladu sa kulturnim konstruisanjem mladih ljudi. Te se lekcije tiču roda, seksualnosti, klase, smrti, autoriteta, naročito školskih, a prenose se tematizovanjem obrazovanja, ili preko likova koji služe kao uzori ponašanja, kao i pamtljivim savetima, ili vođenjem kako likova tako i čitalaca od strane raznih autoriteta (uključujući i naratore).

Četvrto poglavlje i istovremeno najobimniji deo rada jeste komparativno-interpretativna analiza korpusa: u posebnim potpoglavljima, detaljno su obrađeni fantastični serijal *Hari Poter* i trilogija *Njegova mračna tkanja*. Serijal i trilogija su najpre razmotreni u pogledu mesta koje zauzima u anglo-američkoj kulturi (u pogledu uticaja, posvećenosti čitalaca, kritike i oštih reakcija koje generišu).Široko definisana kao 'udaljavanje od stvarnosti', fantastika je u ovim romanima upotrebljena da stvoriparalelne svetove u kojima se ogledaju preoznatljive teme ovog sveta, odnosno engleske kulture – rod i klasa, dete i detinjstvo kao izrazi i instrumenti moći. Udaljavanje od prepoznatljive materijalne stvarnosti, međutim, ne znači nužno i udaljavanje u smislu ideoloških preokupacija zapadne kulture. Naprotiv. U *Hari Poter* serijalu, na primer, najjasnije se tematizuje obrazovanje; fantastični paralelni svet i fantastična bića su sredstvo kojim se dovodi u pitanje svrsishodnost institucionalizovanog obrazovanja, a prednost daje iskustvu, prijateljstvu i ljubavi. Što se tiče lekcija iz roda, Roulingova se, načinom na koji tretira muške i ženske likove, priklanja patrijarhalnoj podeli i konstruisanju muškosti i ženskosti. S druge strane, trilogija *Njegova mračna tkanja* Filipa Pulmana dovodi u pitanje neke od dominantnih kulturnih trendova i vrednosti. Didaktički aspekti Pulmanovih paralelnih univerzuma i fantastičnih bića tiču se vrednovanja znanja uopšte: intelektualnog, moralnog, kulturnog, seksualnog. Pulmanove didaktičke namere su jasne i usmerene na oslobađanje ljudskog duha od raznih autoriteta; on, za razliku od Roulingove, praktikuje onu subverzivnost koju Čandra Mohanti određuje kao "samosvesno sukobljavanje sa dominantnim normativnim diskursima i predstavama i stvaranje opozicionih analitičkih i kulturnih prostora".

Engleska književnost za decu, u svojoj vrlo kratkoj istoriji, u najvećem broju slučajeva implicitno se priklanja kulturnom konstruisanju deteta kao figuri krhkosti, ili čak opasnosti, ali pre svega kao potencijalu koji treba oblikovati i podučiti, manje ili više otvorenim didaktičkim naporima sadržanim u samim knjigama, uključujući i popularni serijal i trilogiju koji su analizirani. Ovim se, najšire, ukazuje da je u osnovi takvog odnosa moć nad decom, od strane

kulture, izdavaštva, odraslih autora, roditelja, institucija obrazovanja. Kad se uzme u obzir i dvostruka publika kojoj se književnost za decu nužno obraća (jer se recepcija iste ne obavlja u izolaciji nego u interakciji sa starijima, roditeljima, starateljima, nastavnicima itd.) može se tvrditi da najveći deo književnosti za decu i mlade obavlja svoju najširu didaktičku ulogu i nad njima – učvršćujući, naturalizujući, neproblematizujući hijerarhijske odnose odraslih i onih koji to nisu, podjarmljući znanja koja poseduju deca itd. Naravno, to ne znači da ne postoje opiranja na svim krajevima uzrasnog spektra, niti da se lekcije u potpunosti usvajaju. Fukoov koncept “podjarmljenog znanja” i dijaloški pristup detetu i detinjstvu Dejvida Kenedija ostavljaju mogućnost da se podučavanje posmatra kao oblik otpora radikalnom individualizmu, egoizmu i materijalizmu neoliberalnog kapitalizma, ali i hijerarhijama patrijarhata.

Monografija **Odnosi moći/fantastična podučavanja: dete, detinjstvo, engleska fantastika za decu i didaktika** dr Danijele Petković primer je suverenog vladanja savremenim kritičkim teorijama, metodološke upućenosti, kritičke i interpretativne sposobnosti. Mali je broj knjiga, pogotovo ovakvog obima i kompleksnosti, u kojima su ponuđeni potpuno sveži i originalni uvidi i kritička tumačenja. Inteligentno, pronicljivo i nadahnuto tumačenje, kao i slikovit način izražavanja, ovaj teorijsko-interpretativni tekst pretvaraju u zanimljivo štivo koje se čita u jednom dahu. Monografija demonstrira vredno umeće da ozbiljnost i analitičnost u pristupu književnom delu i/ili društvenom fenomenu ne isključuju zanimljivost, što je bitna odlika dobrog pisanja uopšte. Analiza mehanizama moći u konstrukciji književnosti za decu i modernog koncepta deteta i detinjstva zahtevala je da se osim primarnog korpusa uključe i analiziraju ideje iz velikog broja književno-kritičkih, filozofskih i socioloških tekstova, zakonske regulative i popularne kulture, a onda sve to integriše i smesti u jasno definisan istorijski i geografski prostor. Ovako ambiciozno postavljen cilj mogao je biti uspešno ostvaren samo od strane nekoga ko, osim izvrsne informisanosti i istinske ljubavi prema knjizi, poseduje erudiciju i širok dijapazon interesovanja za fenomene kulture. Monografija svedoči i o autorkinoj spremnosti da preispituje i ocenjuje kritičke teorije, kao i da se bavi pitanjima koja su važna ne samo za izučavanje književnosti već i razumevanje savremenih društvenih odnosa. Monografija je prvenstveno namenjena izučavaocima književnosti; verujem, međutim, da će zbog svojih mnogostrukih naučnih i literarnih vrlina predstavljati dragocenu lektiru i za znatno širi krug čitalaca.

Zbog svega toga svesrdno i sa zadovoljstvom preporučujem za objavljivanje rukopis **Odnosi moći/fantastična podučavanja: dete, detinjstvo, engleska fantastika za decu i didaktika** dr Danijele Petković.

Niš, 06. jul 2017.

Prof. dr Milica Živković